

หลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์

ลำดับ	แนวคิด / ทฤษฎี	หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง
๑	องค์การและการจัดการ	<p>อธิปไตย ๓</p> <p>ความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อัตตอธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่) ๒. โลกอธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่) ๓. ธรรมอธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่) <p>ที่มา : อง.ต.ก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๔.</p> <p>อคติ ๔ (ความลำเอียง)</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) ๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) ๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง) ๔. ภยากติ (ลำเอียงเพราะกลัว) <p>ที่มา : อง.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.</p> <p>จักร ๔</p> <p>ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจล้อนำรถไปสู่ที่หมาย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ปฏิจจสมุปบาท (การอยู่ในถิ่นที่ดี) ๒. สัมมาทิฐิ (การสมาคมกับสัตบุรุษ) ๓. อุตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ) ๔. ปุพเพตตปุญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว) <p>ที่มา : อง.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.</p>

สาราณียธรรม ๖

สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกันมี ๖ อย่างคือ

๑. เมตตากายกรรม (ตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๒. เมตตาวจีกรรม (ตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๓. เมตตानโนกรรม (ตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม)
๕. สีลสามัญญตา (รักษาศีลบริสุทธ์เสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณร)
๖. ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมกันได้กับภิกษุสามเณรอื่นๆ)

ที่มา : วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

การวะ หรือ การวตา ๖ (ความเคารพ)

๑. สัตถุการวตา (ความเคารพในพระศาสดา)
๒. ฌัมมการวตา (ความเคารพในธรรม)
๓. สังฆการวตา (ความเคารพในสงฆ์)
๔. ลิกขการวตา (ความเคารพในการศึกษา)
๕. อัปปมาทการวตา (ความเคารพในความไม่ประมาท)
๖. ปฏิสันถการวตา (ความเคารพในปฏิสันถาร)

ที่มา : อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๔๕/๖๐๐.

อปรีหานียธรรม ๗

อปรีหานียธรรม ๗ ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปรีหานียธรรม ๗

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

		<p>๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์</p> <p>๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ</p> <p>๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม</p> <p>๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง</p> <p>๕. บรรดาภคบุตรภคมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขึ้นใจ</p> <p>๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป</p> <p>๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก</p> <p>ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๓๑-๓๒.</p> <p>ภิกขุอธิกขณวินัยธรรม ๗</p> <p>ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับภิกษุทั้งหลาย</p> <p>๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์</p> <p>๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ</p> <p>๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้</p> <p>๔. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง</p> <p>๕. ไม่ลู่อำนาจค้นหาคือความอยากที่เกิดขึ้น</p>
--	--	---

		<p>๖. ยินดีในเสนาสนะป่า</p> <p>๗. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยังไม่มา ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุก ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒-๘๓.</p> <p>สัปปุริสธรรม ๗</p> <p>ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี</p> <p>๑. ฌัมมัญญุตตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)</p> <p>๒. อัตถัญญุตตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)</p> <p>๓. อัตตัญญุตตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม)</p> <p>๔. มัตตัญญุตตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)</p> <p>๕. กาลัญญุตตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน)</p> <p>๖. ปริสัจญุตตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพัตต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)</p> <p>๗. ปุคคลัญญุตตา หรือ ปุคคลบโรปรัญญุตตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)</p> <p>ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.</p>
--	--	--

๒	นโยบายสาธารณะ	<p>คหบดีสุข ๔</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อัถดิสสุข (สุขเกิดจากความมีทรัพย์) ๒. โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์) ๓. อานัญยสุข (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้) ๔. อนวัชชสุข (สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ) <p>ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.</p> <p>ปฏิสัมพันธ์ ๔</p> <p>ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อัถดปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ผล) ๒. อัมมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในธรรม, เหตุ) ๓. รุตติปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ, ภาษา) ๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ, ไหวพริบ) <p>ที่มา : อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๖/๑๕๔-๑๕๕.</p> <p>อภิธานิยธรรม ๗</p> <p>อภิธานิยธรรม ๗ ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอภิธานิยธรรม ๗</p> <p>ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม ๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
---	---------------	--

		<p>๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออุดคร่าชื่นใจ</p> <p>๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป</p> <p>๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึง บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว่นแคว้นโดยผาสุก</p> <p>ที่มา : อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๓๑-๓๒.</p> <p>ภิกขุอุปทานิยธรรม ๗</p> <p>ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับภิกษุทั้งหลาย</p> <ol style="list-style-type: none">๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้๔. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง๕. ไม่ลุอำนาจตัณหาคือความอยากที่เกิดขึ้น๖. ยินดีในเสนาสนะป่า๗. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยังไม่มา ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุก <p>ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒-๘๓.</p>
--	--	--

สัปปุริสธรรม ๗

ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี

๑. ฉัมมัญญุตตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)
๒. อัตถัญญุตตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)
๓. อัตตัญญุตตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม)
๔. มัตตัญญุตตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)
๕. กาลัญญุตตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน)
๖. ปริสัจญุตตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤตต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)
๗. ปุคคลัญญุตตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)

ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.

<p>๓</p>	<p>การบริหาร/การพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์</p>	<p>ไตรสิกขา</p> <p>สิกขา ๓ หรือ ไตรสิกขา (ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อธิศีลสิกขา (การศึกษาเรื่องศีล) ๒. อธิจิตตสิกขา (การศึกษาเรื่องจิต) ๓. อธิปัญญาสิกขา (การศึกษาเรื่องปัญญา) <p>ที่มา : อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒.</p> <p>ภาวนา ๓</p> <p>การเจริญ การพัฒนา การอบรม</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. กายภาวนา (การอบรมกาย) ๒. จิตตภาวนา (การอบรมจิต) ๓. ปัญญาภาวนา (การอบรมปัญญา) <p>ที่มา : อัง.ติก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.</p> <p>ปัญญา ๓</p> <p>ความรอบรู้, รู้ทั่ว, เข้าใจ, รู้ซึ่ง</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) ๒. สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) ๓. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการอบรม) <p>ที่มา : อัง.ติก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๑.</p>
----------	--	---

ภาวนา ๔

การเจริญ การพัฒนา การอบรม

๑. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย)
๒. สีสภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล)
๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ)
๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา)

ที่มา : อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

ฆราวาสธรรม ๔

ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์

๑. สัจจะ (ความจริง, ซื่อตรง, ซื่อสัตย์)
๒. ทมะ (การฝึกฝน, การข่มใจ, ฝึกนิสัย, ปรับตัว)
๓. ขันติ (ความอดทน, เข้มแข็ง, ไม่ท้อถอย)
๔. จาคะ (ความเสียสละ, ช่วยเหลือ, เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่)

ที่มา : ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

คหบดีธรรม ๔ ประการ

๑. สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)
๒. สีสสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)
๓. จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ)
๔. ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

ที่มา : อภ.จตุก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๑.

ปฏิสัมพันธ์ ๔

ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ

๑. อัตตปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ผล)
๒. ธรรมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในธรรม, เหตุ)
๓. รุตติปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ, ภาษา)
๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ, ไหวพริบ)

ที่มา : อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๖/๑๕๔-๑๕๕.

อินทรีย์ ๕ (ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน)

๑. สัทธา (ความเชื่อ)
๒. วิริยะ (ความเพียร)
๓. สติ (ความระลึกได้)
๔. สมาธิ (ความตั้งจิตมั่น)
๕. ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด)

ที่มา : ส.มหา. (ไทย) ๑๙/๔๗๒/๒๘๒.

สาราณียธรรม ๖

สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกันมี ๖ อย่างคือ

๑. เมตตากายกรรม (ตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๒. เมตตาวจีกรรม (ตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๓. เมตตานโนกรรม (ตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม)

๕. สีสสามัญญาตา (รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณร)

๖. ทิฏฐิสามัญญาตา (มีความเห็นร่วมกันได้กับภิกษุสามเณรอื่นๆ)

ที่มา : วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

สัปปุริสธรรม ๗

ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี

๑. ฉัมมัญญาตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)

๒. อัตถัญญาตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)

๓. อัตตัญญาตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม)

๔. มัตตัญญาตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)

๕. กาลัญญาตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน)

๖. ปริสัญญญาตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพัตต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)

๗. ปุคคลัญญาตา หรือ ปุคคลบโรปรัญญาตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)

ที่มา : อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.

		<p>มรรคมืองค์ ๘</p> <p>มรรคมืองค์ ๘ อันประเสริฐ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) ๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) ๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) ๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) ๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) ๖. สัมมาวายามะ(พยายามชอบ) ๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) ๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) <p>ที่มา : ที.สี. (ไทย) ๙/๓๗๕/๑๕๗.</p>
๔	การคลังและงบประมาณ	<p>ทฤษฎีธรรมิกัฏฐประโยชน์ ๔</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) ๒. อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) ๓. กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ๔. สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม) <p>ที่มา : อง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐.</p>
๕	ผู้นำ/ภาวะผู้นำ	<p>ปัญญา ๓</p> <p>ความรู้รอบรู้, รู้ทั่ว, เข้าใจ, รู้ซึ่ง</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) ๒. สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง)

๓. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการอบรม)

ที่มา : อง.ตัก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๑.

อธิปไตย ๓

ความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่

๑. อัตตอธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่)
๒. โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่)
๓. จัμμαธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่)

ที่มา : อง.ตัก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๔.

อิทธิบาท ๔

คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย

๑. ฉันทะ (ความพอใจ)
๒. วิริยะ (ความเพียร)
๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่)
๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)

ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.

อคติ ๔ (ความลำเอียง)

๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ)
๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง)
๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง)
๔. ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว)

ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.

ปธาน (ความเพียร) ๔

๑. สัจวรปธาน (เพียรระวัง)
๒. ปหานปธาน (เพียรละ)
๓. ภาวนापธาน (เพียรเจริญ)
๔. อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา)

ที่มา : อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔/๒๔.

พรหมวิหาร ๔

ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

๑. เมตตา (ความรักใคร่)
๒. กรุณา (ความสงสาร)
๓. มุทิตา (ความยินดี)
๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง)

ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๔-๑๗๕.

ภาวนา ๔

การเจริญ การพัฒนา การอบรม

๑. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย)
๒. สीलภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล)
๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ)
๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา)

ที่มา : อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

ฆราวาสธรรม ๔

ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์

๑. สัจจะ (ความจริง, ซื่อตรง, ซื่อสัตย์)
๒. ทมะ (การฝึกฝน, การข่มใจ, ฝึกนิสัย, ปรับตัว)
๓. ขันติ (ความอดทน, เข้มแข็ง, ไม่ท้อถอย)
๔. จาคะ (ความเสียสละ, ช่วยเหลือ, เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่)

ที่มา : ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

สังคหวัตถุ ๔

ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์

๑. ทาน (การให้)
๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ที่มา : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.

ราชสังคหวัตถุ ๔ (สังคหวัตถุของพระราชา, ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน, หลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง)

๑. สัสสมณะ (ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร)
๒. ปุริสมณะ (ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ)
๓. สัมมาปาสะ (ความรู้จักผูกผผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ)
๔. วาขเปยยะ (ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ น้ำคำควรดีมี คือ รู้จักพูด รู้จักปราศรัย ไพเราะ)

ที่มา : อง.อภุชก. (ไทย) ๒๓/๑/๑๙๕.

คหบดีธรรม ๔ ประการ

๑. สัทธาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา)
๒. สีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล)
๓. จาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการเสียสละ)
๔. ปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา)

ที่มา : อัง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๖๑/๑๐๑.

อริษฐานธรรม ๔

๑. ปัญญา (ความรู้ชัด)
๒. สัจจะ (ความจริง)
๓. จาคะ (ความสละ)
๔. อุปสมะ (ความสงบ)

ที่มา : ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๓๔๗/๔๐๔.

ปฎิสัมภทา ๔

ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ

๑. อัตถปฎิสัมภทา (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ผล)
๒. ฌัมมปฎิสัมภทา (ปัญญาแตกฉานในธรรม, เหตุ)
๓. รุตติปฎิสัมภทา (ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ, ภาษา)
๔. ปฎิภาณปฎิสัมภทา (ปัญญาแตกฉานในปฎิภาณ, ไหวพริบ)

ที่มา : อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๖/๑๕๔-๑๕๕.

อินทรีย์ ๕ (ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน)

๑. สัทธา (ความเชื่อ)

- ๒. วิริยะ (ความเพียร)
- ๓. สติ (ความระลึกได้)
- ๔. สมาธิ (ความตั้งใจมั่น)
- ๕. ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด)

ที่มา : ส.มหา. (ไทย) ๑๙/๔๗๒/๒๘๒.

กัลยาณธรรม ๗

- ๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ
- ๒. เป็นที่เคารพ
- ๓. เป็นที่ยกย่อง
- ๔. เป็นนักพูด
- ๕. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ
- ๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้
- ๗. ไม่ชักนำในอฐานะ

ที่มา : อง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

ทศพิธราชธรรม ๑๐

ธรรมของพระราชา, กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ, คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง, ธรรมของนักปกครอง

- ๑. ทาน (การให้ คือ สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์)
- ๒. ศีล (ความประพฤติดีงาม คือ สำรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณ ให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน)
- ๓. บริจาคะ (การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง)

		<p>๔. อาชชวะ (ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน)</p> <p>๕. มัททวะ (ความอ่อนโยน คือ มีอหยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองศ์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ความรักภักดี แต่มีขาดยำเกรง)</p> <p>๖. ตปะ (ความทรงเดช คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำย่ำยีจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่าเสมอ หรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์)</p> <p>๗. อักโกธะ (ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการกรรมต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเอง)</p> <p>๘. อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบบังคับกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือ เกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง)</p> <p>๙. ชันติ (ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณีย์ที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม)</p> <p>๑๐. อวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรม คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำที่ตีร้าย ลากสักการะ หรืออิฏฐารมณฺ์ อนิฏฐารมณฺ์ใดๆ สติมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรม กิติ นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม กิติ ไม่ประพฤดิให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป)</p> <p>ที่มา : ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๖/๑๑๒.</p> <p>พุทธพจน์ในชาดกเกี่ยวกับภาวะผู้นำ</p> <p>ภิกษุทั้งหลาย เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจําฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจําฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤดิไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤดิไม่เป็นธรรมตาม</p>
--	--	--

		<p>ไปด้วย หากพระราชายังไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์</p> <p>เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชายังตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข</p> <p>ที่มา : ขุ.ชา (ไทย) ๒๗/๑๓๓-๑๓๖/๑๘๔.</p>
<p>๖</p>	<p>ความผูกพันต่อองค์กร</p>	<p>พรหมวิหาร ๔</p> <p>ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เมตตา (ความรักใคร่) ๒. กรุณา (ความสงสาร) ๓. มุทิตา (ความยินดี) ๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง) <p>ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๔-๑๗๕.</p> <p>สังคหวัตถุ ๔</p> <p>ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทาน (การให้) ๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) ๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) <p>ที่มา : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.</p> <p>คหบดีสุข ๔</p>

๑. อตฺถิสุข (สุขเกิดจากความมีทรัพย์)
๒. โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์)
๓. อานันฺนยสุข (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้)
๔. อนวชฺชสุข (สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ)

ที่มา : อภ.จตุก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.

สาราณียธรรม ๖

สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกันมี ๖ อย่างคือ

๑. เมตตากายกรรม (ตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๒. เมตตาวจีกรรม (ตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๓. เมตตानโนกรรม (ตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม)
๕. สีลสามัญญตา (รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณร)
๖. ทิฎฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมกันได้กับภิกษุสามเณรอื่นๆ)

ที่มา : วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

กัลยาณธรรม ๗

๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ
๒. เป็นที่เคารพ
๓. เป็นที่ยกย่อง
๔. เป็นนักพูด
๕. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ

๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้

๗. ไม่ชักนำในอฐานะ

ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

อปทานิยธรรม ๗

อปทานิยธรรม ๗ ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปทานิยธรรม ๗

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่น

ตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดากุลสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออวดคร่ำขิ้นใจ

๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ)

ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึง บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึง อยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๓๑-๓๒.

ภิกขุอปทานิยธรรม ๗

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับภิกษุทั้งหลาย

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ

		<p>๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ</p> <p>๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้</p> <p>๔. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง</p> <p>๕. ไม่ละอำนาจตมหาคือความอยากที่เกิดขึ้น</p> <p>๖. ยินดีในเสนาสนะป่า</p> <p>๗. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยังไม่มา ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุก</p> <p>ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒-๘๓.</p> <p>สัปปริสธรรม ๗</p> <p>ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี</p> <p>๑. ฉัมมัญญุตตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)</p> <p>๒. อตถัญญุตตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)</p> <p>๓. อตตัญญุตตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม)</p> <p>๔. มัตตัญญุตตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)</p> <p>๕. กาลัญญุตตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน)</p> <p>๖. ปริสัจญุตตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจริยาที่จะประพฤติดต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้</p>
--	--	--

		<p>เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)</p> <p>๗. ปุคคลัญญุตตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)</p> <p>ที่มา : อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.</p>
๗	<p>การบริหารจัดการ อำนาจ</p>	<p>อธิปไตย ๓</p> <p>ความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อัตตอธิปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่) ๒. โลกอธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่) ๓. ธรรมอธิปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่) <p>ที่มา : อัง.ติก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๔.</p> <p>อคติ ๔ (ความลำเอียง)</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) ๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) ๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง) ๔. ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว) <p>ที่มา : อัง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.</p>
๘	<p>การพัฒนาคุณภาพชีวิต</p>	<p>ภาวนา ๓</p> <p>การเจริญ การพัฒนา การอบรม</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. กายภาวนา (การอบรมกาย) ๒. จิตตภาวนา (การอบรมจิต)

๓. ปัญญาภาวนา (การอบรมปัญญา)

ที่มา : อง.ตัก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

พละ ๔

พละ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา)
๒. วิริยพละ (กำลังคือวิริยะ)
๓. อนวัชชพละ (กำลังคือกรรมที่ไม่มีโทษ)
๔. สังคหพละ (กำลังคือ การสงเคราะห์)

ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๕๓/๒๑๒.

ภาวนา ๔

การเจริญ การพัฒนา การอบรม

๑. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย)
๒. สीलภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล)
๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ)
๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา)

ที่มา : อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

คหบดีสุข ๔

๑. อตฺถิสฺสุข (สุขเกิดจากความมีทรัพย์)
๒. โภคิสฺสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์)
๓. อานันฺณยฺสุข (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้)
๔. อนวัชชฺสุข (สุขเกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ)

		<p>ที่มา : อก.จตุก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.</p> <p>สัปปายะ ๗</p> <p>สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดอภิล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม) ๒. โจรสัปปายะ (ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม) ๓. ภัตสัปปายะ (การพุดคุษที่เหมาะสม) ๔. บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม) ๕. โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม) ๖. อุตุสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม) ๗. อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะสม) <p>ที่มา : ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๗., ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๘๙/๑๑๗.</p>
๙	<p>การจัดการการ ท่องเที่ยว/ส่งแวดล้อม</p>	<p>สัปปายะ ๗</p> <p>สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดอภิล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม) ๒. โจรสัปปายะ (ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม) ๓. ภัตสัปปายะ (การพุดคุษที่เหมาะสม) ๔. บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม) ๕. โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม) ๖. อุตุสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม) ๗. อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะสม) <p>ที่มา : ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๗., ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๑๘๙/๑๑๗.</p>

<p>๑๐</p>	<p>การจัดการเชิงกลยุทธ์</p>	<p>อริยสัจ ๔</p> <p>ความจริงอันประเสริฐ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทุกข์ (สภาพที่ทนได้ยาก) ปัญหา ๒. ทุกสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) สาเหตุ ๓. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) เป้าหมาย ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์) ทางออก <p>ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๙๙.</p> <p>พละ ๔</p> <p>พละ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา) ๒. วิริยพละ (กำลังคือวิริยะ) ๓. อนวัชชพละ (กำลังคือกรรมที่ไม่มีโทษ) ๔. สัจคพละ (กำลังคือการสงเคราะห์) <p>ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๕๓/๒๑๒.</p> <p>อิทธิบาท ๔</p> <p>คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ฉันทะ (ความพอใจ) ๒. วิริยะ (ความเพียร) ๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่) ๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง) <p>ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.</p>
-----------	-----------------------------	--

ปธาน (ความเพียร) ๔

๑. สัจวรปธาน (เพียรระวัง)
๒. ปหานปธาน (เพียรละ)
๓. ภาวนापธาน (เพียรเจริญ)
๔. อานุรักษนาปธาน (เพียรรักษา)

ที่มา : อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔/๒๔.

สังคหัตถ ๔

ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์

๑. ทาน (การให้)
๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อัถถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ที่มา : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.

จักร ๔

ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจล้ออนารถไปสู่ที่หมาย

๑. ปฏีรูปเทสวาสะ (การอยู่ในถิ่นที่ดี)
๒. สัปปริสุปัศสยะ (การสมาคมกับสัตบุรุษ)
๓. อัถตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ)
๔. ปุพเพทปัญญุตตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว)

ที่มา : อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

ปฏิสัมพันธ์ ๔

ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ

๑. อุตถปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ผล)
๒. ธรรมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในธรรม, เหตุ)
๓. รุติปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในนิรุติ, ภาษา)
๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ, ไหวพริบ)

ที่มา : อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๖/๑๕๔-๑๕๕.

อินทรีย์ ๕ (ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน)

๑. สัทธา (ความเชื่อ)
๒. วิริยะ (ความเพียร)
๓. สติ (ความระลึกได้)
๔. สมาธิ (ความตั้งจิตมั่น)
๕. ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด)

ที่มา : ส.มหา. (ไทย) ๑๙/๔๗๒/๒๘๒.

สัพปุริสธรรม ๗

ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี

๑. ธรรมัญญตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)
๒. อุตถัญญตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)
๓. อุตถัญญตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด

		<p>และคุณธรรม)</p> <p>๔. มัตตัญญูตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)</p> <p>๕. กาลัญญูตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน)</p> <p>๖. ปริสัจญูตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพุดต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)</p> <p>๗. ปุคคัลัญญูตา หรือ ปุคคัลโปรปรัชญูตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)</p> <p>ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.</p>
๑๑	ประสิทธิภาพ/ ประสิทธิผล	<p>อิทธิบาท ๔</p> <p>คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย</p> <p>๑. ฉันทะ (ความพอใจ)</p> <p>๒. วิริยะ (ความเพียร)</p> <p>๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่)</p> <p>๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)</p> <p>ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.</p> <p>ปธาน (ความเพียร) ๔</p> <p>๑. สัจวรปธาน (เพียรระวัง)</p> <p>๒. ปหานปธาน (เพียรละ)</p> <p>๓. ภาวนापธาน (เพียรเจริญ)</p>

		<p>๔. อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา)</p> <p>ที่มา : อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔/๒๔.</p> <p>ปฏิสัมพันธ์ ๔</p> <p>ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อุตถปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ผล) ๒. ฆัมมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในธรรม, เหตุ) ๓. รุตติปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ, ภาษา) ๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ, ไหวพริบ) <p>ที่มา : อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๖/๑๕๔-๑๕๕.</p> <p>อินทรีย์ ๕ (ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน)</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. สัทธา (ความเชื่อ) ๒. วิริยะ (ความเพียร) ๓. สติ (ความระลึกได้) ๔. สมาธิ (ความตั้งจิตมั่น) ๕. ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด) <p>ที่มา : ส.มหา. (ไทย) ๑๙/๔๗๒/๒๘๒.</p> <p>สัพปุริสธรรม ๗</p> <p>ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ฆัมมัญญตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล) ๒. อุตถัญญตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่
--	--	---

		<p>ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)</p> <p>๓. อัตตัญญูตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม)</p> <p>๔. มัตตัญญูตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)</p> <p>๕. กาลัญญูตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน)</p> <p>๖. ปริสัจญูตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพุดต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)</p> <p>๗. ปุคคลัญญูตา หรือ ปุคคลปริปัญญาตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)</p> <p>ที่มา : อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.</p>
๑๒	การบริหารจัดการ	<p>อริยสัจ ๔</p> <p>ความจริงอันประเสริฐ</p> <p>๑. ทุกข์ (สภาพที่ทนได้ยาก)</p> <p>๒. ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์)</p> <p>๓. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์)</p> <p>๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์)</p> <p>ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๘๘.</p>

อิทธิบาท ๔

คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย

๑. ฉันทะ (ความพอใจ)
๒. วิริยะ (ความเพียร)
๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่)
๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)

ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.

อคติ ๔ (ความลำเอียง)

๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ)
๒. โทษาคติ (ลำเอียงเพราะชัง)
๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง)
๔. ภยากติ (ลำเอียงเพราะกลัว)

ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.

จักร ๔

ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจล้อนารถไปสู่ที่หมาย

๑. ปฏีรูปเทสวาสะ (การอยู่ในถิ่นที่ดี)
๒. สัปปริสุปัสสยะ (การสมาคมกับสัตบุรุษ)
๓. อัตตสัมมาปณิธิ (การตั้งตนไว้ชอบ)
๔. ปุพเพตปุญญตา (ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว)

ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐.

สาราณียธรรม ๖

สารานุกรมธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกันมี ๖ อย่างคือ

๑. เมตตาทายกรรม (ตั้งทายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๒. เมตตาเวจีกรรม (ตั้งเวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๓. เมตตานโนกรรม (ตั้งนโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม)
๕. สีสสามัญญตา (รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณร)
๖. ทิฎฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมกันได้กับภิกษุสามเณรอื่นๆ)

ที่มา : วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

สัปปริสธรรม ๗

ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี

๑. ฉัมมัญญาตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)
๒. อัตถัญญาตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)
๓. อัตถัญญาตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม)
๔. มัตถัญญาตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)
๕. กาลัญญาตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน)
๖. ปริสัญญาตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ประพฤติดต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้

		<p>เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)</p> <p>๗. ปุคคลัญญุตตา หรือ ปุคคลปโรปริญญุตตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)</p> <p>ที่มา : อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.</p>
๑๓	สุขภาวะ	<p>พร ๔ ประการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อายุ (อายุ) ๒. วรรณะ (ผิวพรรณ) ๓. สุขะ (ความสุกกายสบายใจ) ๔. พละ (กำลัง) <p>ที่มา : อัง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๕๗/๙๕.</p> <p>ปัจจัย ๔ (สิ่งจำเป็นชีวิต, สิ่งจำเป็นเบื้องต้นของชีวิต, สิ่งที่ต้องอาศัยเลี้ยงอัตภาพ)</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. จีวร (ผาคลุม) ๒. บิณฑบาต (อาหาร) ๓. เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย, ที่นั่งที่นอน) ๔. คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร (ยาและอุปกรณ์รักษาโรค) <p>ที่มา : อัง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๖๐/๙๙.</p> <p>คหบดีสุข ๔</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อตถิสุข (สุขเกิดจากความมีทรัพย์) ๒. โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์) ๓. อานันทยสุข (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้)

		<p>๔. อนวัชชสุข (สุขเกิดจากความประหลาดที่ไม่มีโทษ) ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.</p>
๑๔	การจัดการความรู้	<p>ปัญญา ๓ ความรอบรู้, รู้ทั่ว, เข้าใจ, รู้ซึ่ง ๑. จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการคิด) ๒. สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟัง) ๓. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการอบรม) ที่มา : อง.ตีก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๑. บุคคล ๔ จำพวก ๑. อุกษณัตถุญญ (ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน) ๒. วิปจิตถุญญ (ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ) ๓. เนยยยะ (ผู้ที่พอจะแนะนำได้) ๔. ปทปรมะ (ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ) ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒. ปฏิสัมพันธ์ ๔ ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ ๑. อัถลปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ผล) ๒. ฌัมมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในธรรม, เหตุ) ๓. รุตติปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ, ภาษา) ๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ, ไหวพริบ) ที่มา : อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๖/๑๕๔-๑๕๕.</p>

		<p>สัปปุริสธรรม ๗</p> <p>ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี</p> <p>๑. ฉัมมัญญุตตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)</p> <p>๒. อัตถัญญุตตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)</p> <p>๓. อัตตัญญุตตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม)</p> <p>๔. มัตตัญญุตตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)</p> <p>๕. กาลัญญุตตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน)</p> <p>๖. ปริสัญญุตตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)</p> <p>๗. ปุคคลัญญุตตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญุตตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)</p> <p>ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.</p>
๑๕	แรงจูงใจ	<p>สังคหวัตถุ ๔</p> <p>ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์</p> <p>๑. ทาน (การให้)</p> <p>๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)</p>

		<p>๓. อุตถจริยา (การประพุดติประโยชน์) ๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ที่มา : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐. กัลยาณธรรม ๗</p> <p>๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ๒. เป็นที่เคารพ ๓. เป็นที่ยกย่อง ๔. เป็นนักพูด ๕. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ ๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ ๗. ไม่ชักนำในอฐานะ</p> <p>ที่มา : อง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.</p>
๑๖	สมรรถนะ/ศักยภาพ	<p>พละ ๔</p> <p>พละ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ</p> <p>๑. ปัญญาพละ (กำลังคือปัญญา) ๒. วิริยพละ (กำลังคือวิริยะ) ๓. อนวัชชพละ (กำลังคือกรรมที่ไม่มีโทษ) ๔. สังคหพละ (กำลังคือการสงเคราะห์)</p> <p>ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๕๓/๒๑๒. อิทธิบาท ๔</p> <p>คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย</p>

๑. ฉันทะ (ความพอใจ)
๒. วิริยะ (ความเพียร)
๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่)
๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)

ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.

ปธาน (ความเพียร) ๔

๑. สัจวรปธาน (เพียรระวัง)
๒. ปหานปธาน (เพียรละ)
๓. ภาวนापธาน (เพียรเจริญ)
๔. อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา)

ที่มา : อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔/๒๔.

ภาวนา ๔

การเจริญ การพัฒนา การอบรม

๑. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย)
๒. สीलภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล)
๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ)
๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา)

ที่มา : อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

ปฏิสัมภิตา ๔

ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ

๑. อัถลปฏิสัมภิตา (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ผล)

- ๒. ฉัมมปฏิสัมภิตา (ปัญญาแตกฉานในธรรม, เหตุ)
- ๓. รุตติปฏิสัมภิตา (ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ, ภาษา)
- ๔. ปฏิภาณปฏิสัมภิตา (ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ, ไหวพริบ)

ที่มา : อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๖/๑๕๔-๑๕๕.

อินทรีย์ ๕ (ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน)

- ๑. สัทธา (ความเชื่อ)
- ๒. วิริยะ (ความเพียร)
- ๓. สติ (ความระลึกได้)
- ๔. สมาธิ (ความตั้งจิตมั่น)
- ๕. ปัญญา (ความรู้ทั่วชัด)

ที่มา : ส.มหา. (ไทย) ๑๙/๔๗๒/๒๘๒.

สัปปริยธรรม ๗

ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี

- ๑. ฉัมมัญญุตตา (ความรู้จักธรรม คือ รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล)
- ๒. อตถัญญุตตา (ความรู้จักอรรถ คือ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงคฺ์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก)
- ๓. อตตัญญุตตา (ความรู้จักตน คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม)
- ๔. มัตตัญญุตตา (ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี)
- ๕. กาลัญญุตตา (ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำ

		<p>หน้าที่การงาน)</p> <p>๖. ปริสัญญูตา (ความรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจการที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้)</p> <p>๗. ปุคคัลัญญูตา หรือ ปุคคัลปโรปรัญญูตา (ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัยยาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้จะทำนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร)</p> <p>ที่มา : อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.</p>
๑๗	ธรรมาภิบาล	<p>อคติ ๔ (ความลำเอียง)</p> <p>๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ)</p> <p>๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง)</p> <p>๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง)</p> <p>๔. ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว)</p> <p>ที่มา : อง.จตฺก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.</p> <p>ปฏิสัมพันธ์ ๔</p> <p>ปัญญาแตกฉาน ๔ ประการ</p> <p>๑. อັถถปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ผล)</p> <p>๒. ฆัมมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในธรรม, เหตุ)</p> <p>๓. รุตติปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในนิรุตติ, ภาษา)</p> <p>๔. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ, ไหวพริบ)</p> <p>ที่มา : อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๖/๑๕๔-๑๕๕.</p>

<p>๑๘</p>	<p>เศรษฐกิจพอเพียง</p>	<p>ฆราวาสธรรม ๔</p> <p>ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. สัจจะ (ความจริง, ซื่อตรง, ซื่อสัตย์) ๒. ทมะ (การฝึกฝน, การข่มใจ, ฝึกนิสัย, ปรับตัว) ๓. ขันติ (ความอดทน, เข้มแข็ง, ไม่ท้อถอย) ๔. จาคะ (ความเสียสละ, ช่วยเหลือ, เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่) <p>ที่มา : ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๕๔.</p> <p>ทฤษฎีธรรมิกัฎฐประโยชน์ ๔</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) ๒. อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) ๓. กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ๔. สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม) <p>ที่มา : อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐.</p>
<p>๑๙</p>	<p>ความสัมพันธ์</p>	<p>พรหมวิหาร ๔</p> <p>ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เมตตา (ความรักใคร่) ๒. กรุณา (ความสงสาร) ๓. มุทิตา (ความยินดี) ๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง) <p>ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๔-๑๗๕.</p>

สังคหวัตถุ ๔

ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์

๑. ทาน (การให้)
๒. เพี้ยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อุตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ที่มา : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.

สาราณียธรรม ๖

สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกันมี ๖ อย่างคือ

๑. เมตตาทายกรรม (ตั้งทายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๒. เมตตาวจีกรรม (ตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๓. เมตตานโนกรรม (ตั้งนโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม)
๕. สีลสามัญญตา (รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณร)
๖. ทิฎฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมกันได้กับภิกษุสามเณรอื่นๆ)

ที่มา : วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

กัลยาณธรรม ๗

๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ
๒. เป็นที่เคารพ
๓. เป็นที่ยกย่อง

๔. เป็นนักพูด
๕. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ
๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้
๗. ไม่ชักนำในอฐานะ

ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

อปปริหานิยธรรม ๗

อปปริหานิยธรรม ๗ ของกษัตริย์วัชชี หรือ วัชชีอปปริหานิยธรรม ๗

ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่น

ตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง
๕. บรรดากุลสตรีกุลกุมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขึ้นใจ
๖. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่างๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ)

ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึง

บรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก

ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๓๑-๓๒.

ภิกขุอปปริหานิยธรรม ๗

		<p>ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับภิกษุทั้งหลาย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ ๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ๔. ภิกษุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง ๕. ไม่ลู่อ่านาจตันหาคือความอยากที่เกิดขึ้น ๖. ยินดีในเสนาสนะป่า ๗. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงาม ซึ่งยังไม่มา ขอให้มา ที่มาแล้ว ขอให้อยู่ผาสุก <p>ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒-๘๓.</p>
๒๐	การบริหารงบประมาณ	<p>ทฤษฎีธรรมิกัฏฐประโยชน์ ๔</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น) ๒. อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) ๓. กัลยาณมิตตตา (ความเป็นผู้มีมิตรดี) ๔. สมชีวิตา (ความเป็นอยู่เหมาะสม) <p>ที่มา : อง.สตุตท. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐.</p>
๒๑	การประเมินผล	<p>อริยสัจ ๔</p> <p>ความจริงอันประเสริฐ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทุกข์ (สภาพที่ทนได้ยาก) ๒. ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์)

		<p>๓. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์)</p> <p>๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์)</p> <p>ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๙๙.</p> <p>อคติ ๔ (ความลำเอียง)</p> <p>๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ)</p> <p>๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง)</p> <p>๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง)</p> <p>๔. ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว)</p> <p>ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.</p>
๒๒	การจัดการความขัดแย้ง	<p>อริปไตย ๓</p> <p>ความเป็นใหญ่, ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่</p> <p>๑. อัตตาริปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่)</p> <p>๒. โลการิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่)</p> <p>๓. ธรรมาริปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่)</p> <p>ที่มา : อง.ติก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๗๔.</p> <p>อริยสัจ ๔</p> <p>ความจริงอันประเสริฐ</p> <p>๑. ทุกข์ (สภาพที่ทนได้ยาก)</p> <p>๒. ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์)</p> <p>๓. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์)</p> <p>๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์)</p>

ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๙๙.

อิทธิบาท ๔

คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย

๑. ฉันทะ (ความพอใจ)
๒. วิริยะ (ความเพียร)
๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่)
๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)

ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.

อคติ ๔ (ความลำเอียง)

๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ)
๒. โทษาคติ (ลำเอียงเพราะชัง)
๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง)
๔. ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัว)

ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.

ฆราวาสธรรม ๔

ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์

๑. สัจจะ (ความจริง, ซื่อตรง, ซื่อสัตย์)
๒. ทมะ (การฝึกฝน, การข่มใจ, ฝึกนิสัย, ปรับตัว)
๓. ขันติ (ความอดทน, เข้มแข็ง, ไม่ท้อถอย)
๔. จาคะ (ความเสียสละ, ช่วยเหลือ, เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่)

ที่มา : ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

สังคหวัตถุ ๔

ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์

๑. ทาน (การให้)
๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ที่มา : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.

สาราณียธรรม ๖

สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกันมี ๖ อย่างคือ

๑. เมตตากายกรรม (ตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๒. เมตตาวจีกรรม (ตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๓. เมตตานโนกรรม (ตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม)
๕. สีลสามัญญตา (รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณร)
๖. ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมกันได้กับภิกษุสามเณรอื่นๆ)

ที่มา : วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

กัลยาณธรรม ๗

๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ
๒. เป็นที่เคารพ
๓. เป็นที่ยกย่อง

		<p>๔. เป็นนักพูด</p> <p>๕. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ</p> <p>๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้</p> <p>๗. ไม่ชักนำในอฐานะ</p> <p>ที่มา : อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.</p>
๒๓	กระบวนการ	<p>อริยสัจ ๔</p> <p>ความจริงอันประเสริฐ</p> <p>๑. ทุกข์ (สภาพที่ทนได้ยาก)</p> <p>๒. ทุกสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์)</p> <p>๓. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์)</p> <p>๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์)</p> <p>ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๙๙.</p> <p>อิทธิบาท ๔</p> <p>คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย</p> <p>๑. ฉันทะ (ความพอใจ)</p> <p>๒. วิริยะ (ความเพียร)</p> <p>๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่)</p> <p>๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)</p> <p>ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.</p>
๒๔	การประสานงาน	<p>อิทธิบาท ๔</p> <p>คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย</p>

		<p>๑. ฉันทะ (ความพอใจ) ๒. วิริยะ (ความเพียร) ๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่) ๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)</p> <p>ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.</p> <p>สังคหวัตถุ ๔</p> <p>ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์</p> <p>๑. ทาน (การให้) ๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) ๓. อัถถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)</p> <p>ที่มา : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.</p>
๒๕	การเปิดเผยข้อมูล/ จรรยาบรรณ	<p>อคติ ๔ (ความลำเอียง)</p> <p>๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) ๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) ๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง) ๔. ภยากติ (ลำเอียงเพราะกลัว)</p> <p>ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.</p> <p>พุทธพยากรณ์ ๔</p> <p>๑. เอกังสพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรตอบโดยนัยเดียว) ๒. วิภังชพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรแยกตอบ)</p>

		<p>๓. ปฏิปักษ์พยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรตอบโดยย้อนถาม) ๔. ฐปณียปัญหา (ปัญหาที่ควรงดตอบ)</p> <p>ที่มา : อง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๔๒/๗๐.</p> <p>องค์ ๕ ของวจาสุภาสิต</p> <p>๑) เป็นวจาที่กล่าวณุกกาล ๒) เป็นวจาที่กล่าวเป็นสัจ ๓) เป็นวจาที่กล่าวอ่อนหวาน ๔) เป็นวจาที่กล่าวประกอบด้วยประโยชน์ ๕) เป็นวจาที่กล่าวด้วยเมตตาจิต</p> <p>ที่มา : อ. ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๙๘/๒๔๖.</p> <p>พุทธปฏิภาณ</p> <p>๑) สัจจะ (ความจริง) ๒) ตถตา (เรื่องจริง) ๓) กาละ (ถูกเวลา) ๔) ปิยะ (เป็นที่ชื่นชอบ) ๕) อัดถะ (มีประโยชน์)</p> <p>ที่มา : ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๖/๘๘.</p>
๒๖	สมานฉันท์/ความสามัคคี	<p>บุญกิริยาวัตถุ ๓</p> <p>ที่ตั้งแห่งการทำบุญ, เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี, หลักการทำความดี, ทางทำความดี</p> <p>๑. ทานมัยบุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน)</p>

- ๒. สีส้มบุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีล)
- ๓. ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุ (บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา)

ที่มา : อัง.ต.ก. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙.

อิทธิบาท ๔

คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย

- ๑. ฉันทะ (ความพอใจ)
- ๒. วิริยะ (ความเพียร)
- ๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่)
- ๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)

ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.

อคติ ๔ (ความลำเอียง)

- ๑. ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ)
- ๒. โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง)
- ๓. โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลง)
- ๔. ภยากติ (ลำเอียงเพราะกลัว)

ที่มา : อัง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.

ฆราวาสธรรม ๔

ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคุณหัสถ์

- ๑. สัจจะ (ความจริง, ซื่อตรง, ซื่อสัตย์)
- ๒. ทมะ (การฝึกฝน, การข่มใจ, ฝึกนิสัย, ปรับตัว)
- ๓. ขันติ (ความอดทน, เข้มแข็ง, ไม่ท้อถอย)

๔. จาคะ (ความเสียสละ, ช่วยเหลือ, เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่)

ที่มา : ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

สังคหวัตถุ ๔

ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์

๑. ทาน (การให้)
๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก)
๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)

ที่มา : ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.

สาราณียธรรม ๖

สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกันมี ๖ อย่างคือ

๑. เมตตากายกรรม (ตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๒. เมตตาวจีกรรม (ตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๓. เมตตานโนกรรม (ตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนภิกษุสามเณร)
๔. สาธารณโภคี (แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรม)
๕. สีลสามัญญตา (รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกับเพื่อนภิกษุสามเณร)
๖. ทิฎฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมกันได้กับภิกษุสามเณรอื่นๆ)

ที่มา : วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๔/๓๖๘.

		<p>กัลยาณธรรม ๗</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ๒. เป็นที่เคารพ ๓. เป็นที่ยกย่อง ๔. เป็นนักพูด ๕. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ ๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ ๗. ไม่ชักนำในอฐานะ <p>ที่มา : อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.</p>
๒๗	การแก้ไขปัญหา	<p>อริยสัจ ๔</p> <p>ความจริงอันประเสริฐ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ทุกข์ (สภาพที่ทนได้ยาก) ๒. ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ๓. ทุกขนิโรธ (ความดับทุกข์) ๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์) <p>ที่มา : ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๕๕/๙๙.</p> <p>อิทธิบาท ๔</p> <p>คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ฉันทะ (ความพอใจ) ๒. วิริยะ (ความเพียร) ๓. จิตตะ (ความเอาใจใส่)

		<p>๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง)</p> <p>ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๒/๔๐๖-๔๐๗., อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.</p>
๒๘	การสอน/เทศนา	<p>พรหมวิหาร ๔</p> <p>ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เมตตา (ความรักใคร่) ๒. กรุณา (ความสงสาร) ๓. มุทิตา (ความยินดี) ๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง) <p>ที่มา : ส.ม. (ไทย) ๑๙/๒๓๕/๑๗๔-๑๗๕.</p> <p>เทศนาวิธี ๔</p> <p>ลีลาการสอน หรือ พุทธลีลาในการสอน หรือ เทศนาวิธี ๔</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง, ชี้แจงให้เห็นชัด) ๒. สมาทปนา (จงใจ, ชวนใจให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ) ๓. สมุตเตชนา (แก้วักล้า, ระวังใจให้อาจหาญแก้วักล้า) ๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง, ปลอดขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง) <p>ที่มา : วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๙๗.</p> <p>พุทธพยากรณ์ ๔</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. เอกังสพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรตอบโดยนัยเดียว) ๒. วิภังชพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรแยกตอบ) ๓. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรตอบโดยย้อนถาม)

